
TÜRKMENİSTAN'DA BERDİMUHAMMEDOV DÖNEMİ

Mesut BERBER* Fikret BİRDİŞLİ**

ÖZET

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra zengin doğal rezervlere ve enerji kaynaklarına sahip Orta Asya Cumhuriyetleri gelişmiş ülkelerin mücadele alanı haline gelmiştir. Bunlar arasında yer alan Türkmenistan, geniş topraklarının yanı sıra Avrupa'nın doğal gaz tedarikçisi Rusya Federasyonu'nu ikame edebilecek kaynaklara sahip olması ve Hazar Denizi'nde bulunan doğal gazın Basra Körfezi'ne taşınması için bir geçiş ülkesi niteliği taşıması nedeniyle stratejik öneme sahiptir. Hassas bir bölgede ayakta kalabilmek için tarafsızlık politikasını tercih eden Türkmenistan, uzun yıllar Saparmurat Niyazov'un otokratik yönetimi altında idare edilmiştir. Niyazov'un ölümünden sonra iktidara gelen Berdimuhammedov ise demokratik reformlarla ülkeyi geleceğe taşıma vaadinden bulunmuştur. Sahip olduğu enerji kaynaklarını dış politika enstrümanı olarak kullanan Türkmenistan'ın Berdimuhammedov yönetiminde alacağı şekil sadece Türkmenistan'ın geleceği açısından değil bölgesel ve küresel enerji politikaları açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu makalenin amacı Berdimuhammedov yönetimindeki Türkmenistan'ın geleceği konusunda siyasal bir değerlendirme yapmaktır.

Anahtar kelimeler: Berdimuhammedov, Türkmenistan ve Orta Asya

THE TIME OF BERDIMUHAMMEDOV IN TURKMENISTAN

ABSTRACT

Middle Asia countries has been rivalry area of the developed countries because of energy resources after the collapse of the Soviet Union. Turkmenistan has strategic importance between this countries because it can be substitute of the Russia for supplying natural gas to the Europe and Turkmenistan is a transit country also for carrying natural gas of the Caspian Sea to the Basra Gulf. In this position Turkmenistan has decided for becoming neutral about international relation for protecting independency. Turkmenistan has been governed autocratically by Saparmurat Niyazov for a long time because there was no experience about democratic governance. Berdimuhammedov who elected as president after the Niyazov's death promised to make democratic reforms. So the time of the Berdimuhammedov is very crucial about governmental practice because Turkmen politicians use their natural resources as a political instrument in the international area. Therefore main goal of this essay is to investigate and evaluate the time of Berdimuhammedov for future projection of Turkmenistan.

Key Words: Berdimuhammedov, Middle Asia and Turkmenistan .

* Erciyes Üniversitesi, SBE, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD.

** Yrd.Doç.Dr, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Böl.

1. GİRİŞ

Türkmenistan, Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında sahip olduğu doğal kaynaklarla stratejik öneme sahip bir ülkedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra sahip oldukları dinamiklerini kullanarak kendilerine bir yol çizmeye çalışan Orta Asya Cumhuriyetleri geniş enerji kaynakları nedeniyle gelişmiş ülkelerin mücadele alanı haline gelmiştir. Bu devletler arasında yer alan Türkmenistan, Sovyetler Birliği içinde Rusya'dan sonra en büyük doğal gaz rezervine sahip ülke olmasına rağmen bölge ülkeleri içinde ekonomik olarak en geri kalmış ülkedir (Alkan, 2011:325).

Sovyetler Birliği sonrası dönemde sahip olduğu potansiyeli değerlendirerek kalkınmak isteyen Türkmenistan alt yapı sorunları ve teknoloji yetersizliğiyle karşılaşmıştır. Çünkü Sovyet sisteminin bir sonucu olarak ülkedeki doğal gaz Türkmenistan'da yerel sanayinin alt yapısına yönlendirilmekten çok başka ülkelere transfer edilmiştir(Alkan,2011:326).

Bağımsızlık sonrası yönetim ve planlama sorunu yaşanan ülkede sahip olunan kaynakların ekonomik değere dönüştürülmesi uzun ve zor bir süreç altında gerçekleşmiştir.

Soğuk Savaş yıllarında Sovyet ordusu içinde Türkmenlere fazla yer verilmemesi bağımsızlık sonrası askeri güç oluşturmada da sıkıntılar yaratmış bu nedenle Türkmenistan kendini bölgede güvensiz hissetmiştir. Bu güvensizlik duygusu politikaya çekingenlik olarak yansımış tekrar başka bir ülkenin egemenliği altına girmek korkusu otoriter ve kuşkucu bir yönetimi ortaya çıkartmıştır. Yine Sovyetler döneminde Türkmenistan'daki ayaklanmaların uzun süre devam etmesi yerel liderlerin tasfiye edilmesini sonuç vermiş, Türkmenistan Komünist Partisi'nde bile Türkmenler ikinci planda kaldığından siyasal kadrolar yetişememiştir. Bu nedenle bağımsızlık sonrası Türkmenistan'ı demokratik bir düzleme çıkartacak siyasal kadrolar yetersiz kaldığı gibi demokrasilerin vazgeçilmez unsuru olan muhalefet de oluşamamıştır.

Bu genel tablo karşısında Orta Asya ülkeleri içinde en uzun süre (on beş yıl) iktidarda kalmış olan Saparmurat Niyazov (Türkmenbaşı) otoriter bir yönetimle Türkmenistan'ı geleceğe taşımaya çalışmıştır. Niyazov'un ölümüyle oyların %89,23'ünü alarak 2007 yılında devlet başkanı seçilen Gurbanguli Berdimuhammedov, yönetimde açıklık, ve demokratik reformlar vaat ederek göreve başlamıştır.

Türkmenistan'ın Avrupa'ya doğal gaz sağlayan Rusya'ya alternatif oluşturması ve Hazar Denizi doğal gaz kaynaklarının Basra Körfezi üzerinden dünyaya taşınmasında önemli potansiyele sahip olması, Türkmenistan'ın stratejik önemini giderek artırmıştır. Bu nedenle Türkmenistan'da yaşanan iktidar değişikliği ve siyasal gelişmeler bölge politikaları ve küresel güçlerin çıkarları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bu çalışmada Gurbanguli Berdimuhammedov dönemi incelenerek Türkmenistan'ın bölgede yükleneceği stratejik rol hakkında bir görüş oluşturulmaya çalışılmaktadır. Araştırmada tarihsel ve betimsel yöntemler kullanılarak elde edilen bulgular niteliksel olarak sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

2. TÜRKMENİSTAN'DA YÖNETİM DEĞİŞİKLİĞİ

Adı neredeyse Türkmenistan ile özdeşleşmiş olan devlet başkanı Saparmurat Niyazov, nam-ı diğer Türkmenbaşı'nın 21 Aralık 2006 tarihinde vefatı, başta Türkmenistan olmak üzere tüm dünyada büyük bir şaşkınlıkla karşılanmış ve spekülasyonlara neden olmuştur.

Türkmenbaşı'nın ölümünden sonra Türkmenistan yönetiminde yaşananlar, ülkedeki diğer siyasi otoritelerin gelişmelere hazırlıklı olduklarını göstermektedir. 26 Aralık 2006'da toplanan Türkmenistan Ulusal Meclisi (Halk Maslahatı) Anayasada yer alan hükme aykırı olarak devlet başkanlığına vekalet görevini meclis başkanı Ovezgeldi Atayev'e vermemiş, beklenenin aksine başsavcılık tarafından açılan bir yolsuzluk soruşturması gerekçe gösterilerek meclis başkanlığı görevinden alınmıştır. Daha sonra anayasanın ilgili maddesi de değiştirilerek devlet başkanlığına vekalet görevi meclis

başkan yardımcısı Gurbanguli Berdimuhammedov'a verilmiştir (Alkan,2011:386). Berdimuhammedov'un devlet başkanlığına seçilmesinin önündeki tek engel olan Anayasa'nın "Seçimler sırasında devlet başkanlığına vekalet eden kişinin seçimlere giremeyeceği" hükmü devlet başkanının yasa yapma yetkisine dayanılarak seçimlerden önce değiştirilmiş ve 11 Şubat 2007'de yapılması kararlaştırılan devlet başkanı seçiminde Berdimuhammedov'un öne açılmıştır Oğan:2012).

Muhalefet ise, Türkmenbaşı'nın, vefatına kadar izlediği iç siyasetteki pasif tutumu ve parçalı yapılanması nedeniyle iktidarı denetleyebilecek bir güce hiçbir zaman ulaşamamıştır. Bu koşullar altında Berdimuhammedov'un güçlü bir rakiple mücadele etmesi daha başlangıçtan itibaren beklenmemiştir.

Devlet başkanlığı seçimi yaklaştıkça Niyazov döneminde yönetim içinde görev alan ordu ve istihbarat güçleri ile yakın ilişkilere sahip kişilerin, başkanlık için aday olabileceği düşünülmüş, özellikle Savunma Bakanı Agageldi Memedgeldiyev, İçişleri Bakanı Akmamed Rahmanov ve Güvenlik Bakanı Geldi Aşımuhammedov'un isimleri konuşulmaya başlanmıştır (Alkan,2006:24).

Türkmenistan ulusal basınında Türkmenbaşı döneminin Merkez Bankası Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Hodayberdi Orazov'un muhaliflerin adayı olduğuna yönelik haberler çıkmıştır. Fakat İsveç'te yaşayan ve kurucusu ve başkanı olduğu Vatan Hareketi ile son yıllarda Türkmenbaşı'na karşı muhalif eylemlerde bulunan Orazov'un Türkmenbaşı'nın eski gizli kasalarından biri olduğuna yönelik iddialar Orazov etrafında muhalefetin kenetlenmesini engellemiştir.

Orazov ismi daha çok Batı ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) destekli muhalif grupların dile getirdiği bir seçenektir. Bu grupların başında Türkmenistan'ın Ankara eski Büyükelçisi ve Cumhuriyet Partisi lideri Muhammed Hanamov gelmektedir.

Norveç'te bulunan ve zaman zaman Moskova'da da ikamet eden eski Dışişleri Bakanı Abdi Kuliyev'in adayı ise, Ağzıbirlik'in Başkanı Nurberdi Nurmamedov'du. Fakat, Nurmamedov 23 Aralık 2005'de Radio Liberty'e yaptığı açıklamanın ardından önce ortadan kaybolmuş, daha sonra da yaptığı açıklamalardan dolayı tutuklandığı açıklanmıştır. Nurmamedov, 2000 yılında yine Radio Liberty'nin Türkmen Servisi'ne Türkmenbaşı ve hükümet politikaları ile ilgili yaptığı açıklamalardan dolayı tutuklanmış ve Türkmenbaşı'na suikast girişimi düşüncesinde olduğu iddiasıyla beş yıllık bir mahkumiyet cezası almıştır.

Türkmenbaşı döneminin dışişleri bakanlarından Boris Şıhmıradov'un adı ise hiç bir zaman geçmemiştir. Çünkü Şıhmıradov Türkmenbaşı ile ters düşünce önce Çin'e büyükelçi olarak atanmış daha sonra Moskova'ya kaçmış, son olarak da 25 Kasım 2002'de Türkmenbaşı'na karşı başarısız suikast girişiminde bulunduktan sonra Aşkabat'ta bir büyükelçilikte yakalanmış ve hapsedilmiştir (Erol, 2006: 179).

Türkmenistan devlet başkanlığı seçim sürecinde dikkati çeken bir diğer husus da Türkmenbaşı sonrasında iktidar için Saparmurat Niyazov'un Avusturya'da yaşayan oğlu işadamı Murat'ın adı geçerken kızından hiç söz edilmemesi olmuştur. Çünkü bazı kaynaklar Niyazov'un kızının Türkmen siyasetinde oldukça güçlü bir isim olduğundan söz etmektedir (Erol, 2006: 179).

26 Aralık 2006 tarihinde 2507 üyeli Türkmenistan yasama meclisi Halk Maslahatı, 2466 katılımla olağan üstü toplanarak aralarında Kurbanguli Berdimuhammedov'un da bulunduğu 6 kişinin adaylığını kesinleştirmiştir. Her ne kadar Berdimuhammedov dışındaki adayların göstermelik olduğu düşünülse de devlet başkanlığı seçimi Türkmenistan'da gerçekleştirilen ilk çok adaylı seçim olması açısından büyük önem taşımıştır. Bir plebisit görünümünde olan bu seçimler yinede demokratikleşme yolunda bir ilk adım sayılabilir.

Nitekim seçimlere katılım oranı demokratik ülkelerde alışılmadık biçimde oldukça yüksek seyretmiş ve merkez seçim komitesi verilerine göre, kayıtlı 2 milyon 654 bin 685 seçmenin % 98,65'i oy kullanmıştır. Bu seçimlerin farklılığı sadece yüksek katılım oranıyla sınırlı kalmamış oy verilen adayın işaretlenmesi yerine diğer adayların isimlerinin üzeri çizilerek halkın iradesini göstermesi istenmiştir. Seçim sonucunda ise Gurbanguli Malikkuliyevič Berdimuhammedov geçerli oyların % 89.23'ünü alarak 5

yılığına devlet başkanı seçilmiş ve Türkmenistan'ın Sovyetler Birliğinden bağımsızlığından sonraki ikinci devlet başkanı olmuştur (Ertaş,2012).

Seçimlere katılan diğer adaylardan Amanzay Atajikov %3.23, İşanguli Nuryiev %2.38, Muhammetnazar Gurbanov %2.37, Orazmurat Garajayev %1.55, Aşırniyaz Pomanov ise %1.31 oranında oy almışlardır ("Politics..", 2012).

Türkmenbaşı'nın ölümünün resmen açıklanmasından sonraki süreçte Devlet Başkan Yardımcısı ve Sağlık Bakanı Berdimuhammedov'un adının öne çıkması, aslında Türkmenistan iç dinamiklerinin kendi içinde liderlik sorununu çözmek için anlaşmaya vardığını göstermektedir. Türkmenistan'daki iç dinamiklerin bu tavrında, hiç kuşkusuz ülkedeki iç istikrarın ve bütünlüğün korunması çabaları oldukça belirleyici olmuştur. Ayrıca, Türkmenistan siyasi geleneklerine uygun olarak ülke yönetimine yine "Teke" boyundan bir kişinin seçilmiş olması devlet kadrolarında liyakatten çok sadakatin geçerliliğinin bir göstergesidir. Bu nedenle Türkmenistan'da yapılan devlet başkanlığı seçimleri Türkmenistan'da demokratikleşmeye değil daha çok kalıcılığa hizmet etmiştir (Erol, 2009: 465). Zaten çoğu Orta Asya devletlerinin ortak karakteristiği olan kırılğan sosyal ve siyasal yapının Türkmenistan açısından da geçerli olması, bu ülkedeki iç dinamiklere fazla bir seçenek bırakmamaktadır. Türkmenistan'ın siyasal karakteristiği var olan koşullar altında demokrasi dalgalarına açık bir sahil olmak yerine denetim altında bir bağımsızlığı tercih etmiştir.

3. BERDİMUHAMMEDOV DÖNEMİ VE GELECEĞE YÖNELİK BEKLENTİLER

Türkmenistan, bağımsızlıktan itibaren bütünlüğünü koruma çabasıyla dikkat çekmiştir. Bu bağlamda Türkmenbaşı döneminde aktif, bağımsız fakat tarafsız bir politika izlenmeye özen gösterilmiştir. Bu politikalar sonucu 12 Aralık 1995'te Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen "Daimi Tarafsızlık Statüsü" ile Türkmenistan, dış politikasına uluslararası bir saygınlık kazandırmıştır (Uçar,2007,194). Bu nedenle dış politikada sürekli tarafsızlığa vurgu yapan Türkmenistan Orta Asya'nın İsviçre'si olarak adlandırılmaktadır (Purtaş, 2005: 210).

Türkmenbaşı'nın dış politikada ülkesinin milli çıkarlarını her şeyden önde tutan tavrı ve bu konudaki kararlılığı da, Türkmenistan'ın iç istikrarının sağlanmasındaki, en önemli etkenlerden biri olmuştur. Türkmen kimliği etrafında ulus devlet inşa etmeye çalışan Niyazov dil, tarih ve gelenekler üzerinde yoğun biçimde durmuş ve ülkeye yabancıların giriş çıkışlarını kontrol altında tutmak için bölgede vize uygulamasını başlatan ilk devlet olmuştur (Taşağıl, 2007: 99).

Homojen bir yapı oluşturmak için dini değerleri de kullanmayı düşünen Niyazov Türkiye'den Türkmenistan'da ilahiyat fakültesi açmasını istemiştir Uçar,2007,203). Fakat aynı zamanda "siyasal İslam'ın" bir iç tehdit olarak algılandığı Türkmenistan'da devletin laik niteliğinin korunması için kanunlar çıkartılmıştır (Satan ve Öztürk, 2007: 421). Devletin güçlendirilmesi için demokratikleşme çabaları yerine otokratik önlemlerin alınması Türkmen geleneklerinin yorumlanış biçimine ve Niyazov'un otoriter kişiliğine bağlanmaktadır (Erol, 2009: 460-461), (Alkan, 2006: 11).

Türkmenistan bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren, diğer Türk Cumhuriyetlerinden ayrı hareket etmiştir (Taşağıl, 2007: 90). Türkmenistan'ın dünyaya açılma çabaları, güvenlik kaygıları ve komşularıyla iyi ilişkiler geliştirme arzusu dış politika öncelikleri olarak öne çıkmaktadır. Ülkenin dış politikası Devlet başkanı Türkmenbaşı tarafından belirlenirken taraf olmayı gerektiren bölgesel girişimlere mesafeli durmuşlardır. Bunun en önemli nedeni küçük bir devlet olmasına karşın zengin doğal kaynaklara sahip Türkmenistan'ın, güçlü devletlerin kontrolü altına girmesi korkusudur.

Bir diğer önemli neden ise, daha güçlü ve daha bağımsız bir Türkmenistan için gerek duyulan sermaye ve yatırımları sağlayabilmek adına birçok alternatifte sahip olmak arzusudur (Demirtepe, 2008: 80). Dolayısıyla, Türkmenistan'ın dış politika hedefleri, öncelikleri ve yönelimleri ana hatlarıyla jeoekonomik odaklıdır. Bu durum uluslararası alanda güçlü devletler tarafından da kanıksanmıştır. Berdimuhammedov döneminde bu

yapının korunması, ülkenin çıkarları için vazgeçilmez olarak kabul edilmiştir (Erol, 2006: 178).

Türkmenler, Çin, ABD ve Rusya'nın çarpıştığı bir alanda olmanın ne kadar yıkıcı olabileceğini Orta Doğu'da görmüşlerdi. Ancak büyük güçlerin dengesini ayarlayabilen Orta Asya Cumhuriyetlerinin, dış yatırımları da çekebileceğini fark etmişlerdi. Ayrıca bu sayede tek bir güce bağımlı kalmayacaklarını düşünmektedirler. Bu stratejinin en önemli yanı, rekabetin sadece ekonomik araçlar üzerinde kalması gerektiğidir (Demirtepe, 2008: 110).

Tüm bunlara rağmen Türkmenistan üzerindeki güç mücadelesinde Rusya'nın bir adım önde olduğu görülmektedir. Çünkü Türkmen yönetiminde hala eski SSCB uzantısı kadrolar bulunmakta ve eski yönetim geleneklerinin etkileri devam etmektedir.

Türkmenbaşı'nın en güvendiği isimler arasında yer alan Gurbanguli Berdimuhammedov, Rusya'ya yakınlığı ile bilinen biridir. Nitekim seçim sürecinde Rusya basınında Berdimuhammedov hakkında çıkan yorumlar Rusların dolaylı bir desteği olarak algılanmıştır. Fakat Rusya için her şeyden önemlisi 2003 yılında elde ettikleri 25 yıllık doğal gaz anlaşmasının devamlılığıdır (İlgaz, 2007).

Kuşkusuz, tüm bu gelişmeler karşısında ABD, Avrupa Birliği (AB), Çin, İran ve Türkiye'nin takınacağı tavır da önemlidir. Her ne kadar Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında ABD, Türkmenistan'da istediklerini elde edemese de, enerji alanında kısmen de olsa tatmin edilmiş sayılır. Hazar Denizi'nden çıkartılan Türkmen gazını Afganistan ve Pakistan üzerinden Hindistan'a taşıyacak olan Trans-Afgan projesi bunlardan birisidir (Foster, 2008).

Son yurt dışı gezisini Çin'e gerçekleştiren Türkmenbaşı, ölümüyle birlikte Çinlileri, 2009'da başlaması planlanan doğal gaz sevkiyatı konusunda endişeye sevk etmiştir. Benzer biçimde İran da Türkmen doğal gazının bir güzergah ülkesi olarak süreci yakından takip etmektedir. Fakat, Türkmenistan'ın mevcut dış politikasının Berdimuhammedov döneminde de devam edeceği ve söz konusu ülkeler ile bir sorunun yaşanmayacağı düşünülmektedir (Erol, 2006: 180).

Sonuç olarak yönetim biçimi ve demokrasi konusundaki mesafeli duruşu ile tartışılan Türkmenbaşı iç politikadaki uygulamaları doğrultusunda diğer Orta Asya devletlerine göre daha istikrarlı ve güvenli bir ülkenin inşası noktasında önemli mesafeler kat etmiştir. Bunu sağlarken Türkmenistan'ı adeta dış dünyadan soyutlaması, ülkenin bölgenin en izole ülkelerinden birisi olarak anılmasına neden olmuştur (ICG, 2007: 2). Bu bağlamda Türkmenbaşı döneminde uygulanan politikaların Berdimuhammedov döneminde de devam edeceği ve uluslararası alanda denge siyasetinin yerini koruyacağı beklenmektedir.

İç siyaset bağlamında ise, muhalefete yönelik takındığı tavrı nedeniyle eleştirilen Türkmenbaşı'nın, geçiş sürecinde ülkesinin bütünlüğünü korumaya yönelik izlediği ve 'Halk-Vatan-Türkmenbaşı' sloganında dile getirilen ulus-devlet inşa programının, yeni dönemde de sürdürüleceği öngörülmektedir.

Diğer taraftan, Berdimuhammedov'un başta eğitim ve sağlık olmak üzere sosyal, ekonomik ve bazı politik reformları uygulamaya koyarak farklılık yaratmaya çalışacağı beklenmektedir. Bu konuda Kazakistan'ı başarılı bir örnek olarak algılayan Türkmenistan'ın, ülke zenginliğinin halka yansıtılmasıyla orta ve uzun vadede daha demokratik bir konuma doğru yöneleceği varsayılmaktadır (2006: 182).

4. BERDİMUHAMMEDOV DÖNEMİNDE TÜRKMENİSTAN'IN DIŞ POLİTİKASI

Berdimuhammedov döneminde Türkmenistan'da dış ilişkiler; uluslararası ilişkiler, siyasi ilişkiler, ekonomik ilişkiler şeklinde üç ana başlık altında toplanmış ve köklü bir geçmişe dayanan Türkmen geleneğine dayandırılmıştır. Bu gelenek Türkmenlerin tarihten gelen "Tagan Olur" diye ifade edilen "Ocak sehпасının ayağı üç olur, birbirine destek olur" deyişidir. Berdimuhammedov gerçekleştirdiği köklü değişikliklerde "siyaset ekonomiyi hizmet etmelidir" temel ilkesini esas almaktadır. Yani ülkesinin refah düzeyinin gelişmesi için ekonomik gelişime ağırlık vermeyi planlamaktadır ("Siyaset

Dergisi”, 2011). Bu yaklaşım Sovyet Sosyalizmi altında geçirilen uzun bir dönemin ardından tamamen liberal ekonomi politikalarına geçiş yapıldığının özlü bir ifadesi olmuştur.

Türkmenbaşı’ndan sonraki süreçte, Türkmen dış politikasında, doğal gaz dışsatımında fiyat artışı ve alternatif rotaların oluşturulması arayışının yine belirleyici olduğu görülmektedir. Niyazov’un, son döneminde, özellikle Rusya karşısında Türkmenistan bu stratejiyi bir pazarlık unsuru olarak kullandığı gibi, Berdimuhammedov’un da bu kozu kullanarak aynı yolu izlediği görülmektedir. Ancak eskiden Niyazov’un kişiliğine olan güvensizlik, Batı’nın ülkeye bakış açısında etkili olurken, Niyazov’un ölümünden sonra Türkmenistan’la ilişkilerin iyileştirilmesi yönündeki istekler yine Batı’dan gelmiştir. Niyazov’un ölümü, ABD ve AB tarafından Türkmenistan’la ilişkilerin yeniden yapılandırılmasına imkan sağlayacak bir fırsat olarak görülürken Rusya, ülkenin parçalı otorite yapısının kaosa neden olarak Türkmenistan’ı tekrar kendisine bağımlı kılacağı beklentisi içine girmiştir. Dolayısıyla Berdimuhammedov yönetimi bu baskılar altında göreve başlamış ve ilerlemektedir (Alkan, 2011: 388).

Bu baskılara karşın Berdimuhammedov, dış dünya ile barışık ve tarafsız kalmaya devam etmiştir. Aralık 2007’de Başkent Aşkabat’ta, BM’ye bağlı “Orta Asya Önleyici Diplomasi Bölge Merkezi’nin” açılmasıyla Türkmenistan tarafsızlığını perçinlemekle beraber bölgede diplomatik etkinliğini de artırmıştır. BM Genel Sekreteri’nin atadığı özel temsilciyle yönetilen merkez, bölgede barış ve güvenliğin devam ettirilmesi başta olmak üzere pek çok konuda ülkeler arasındaki işbirliğine önemli katkı sağlamaktadır. Buna ilave olarak Mart 2012’de, yine Aşkabat’ta, BM’ye bağlı iklim değişikliği ile ilgili bölgesel bir merkezin açılmasına yönelik görüş alış verişinde bulunulmaya başlanılmıştır (Kula, 2012).

Bir diğer gelişme, Azerbaycan ile Türkmenistan arasında, Hazar’ın güneyinde başlayan yakınlaşmadır. 12 Haziran 2007’de Azeri ve Türkmen liderler, Hazar Denizi’ndeki bazı alanlarda ortak arama yapılması ve 2001 yılında petrol arama hakkı konusunda yaşanan gerilimden sonra kapatılan Türkmenistan’ın Bakü büyükelçiliğinin yeniden açılması konusunda görüş birliğine varmışlardır (Gökçe, 2008: 196). Ardından 5 Mart 2008 tarihinde iki ülke arasında 1990’lı yıllardan kalan borç sorununu çözümlleyen bir başka anlaşmaya imza atılmıştır.

Berdimuhammedov Azerbaycan’la yaşanan yakınlaşmayı hem Kuzeye hem Güneye karşı koz olarak kullanmış ve doğal gaz satış fiyatlarında artırıma gitmiştir. Rus diplomatlar, Türkmenistan’ın Prikaspiyski hattına katılması yönünde baskı yaptıkça, Türkmen yetkililer Rusya’ya verilen gazın fiyatını tekrar pazarlık masasına getirmişlerdir. Türkmenistan’ın Kuzeye bağımlılığını sürdürmek, Çin ve Batılı ülkelerle yakınlaşmasını önlemek ve üretilen gazın üçte ikisi üzerindeki alım tekelini kaybetmemek için Rusya, fiyat artırımını kabul etmek zorunda kalmış ve 2008 yılının ilk yarısı için %30, ikinci yarısı için %50 daha fazla fiyat ödemeyi kabul etmiştir (Alkan, 2011: 389).

Türkmenistan, aynı yöntemi İran’a sattığı gazın fiyatını %100 arttırmak için kullanmış ve Ocak 2008’de teknik problemleri ve Türkmenistan’da yaşanan ağır kış koşulları nedeniyle artan iç talebi gerekçe göstererek İran’a verdiği doğal gazı aniden kesmiştir. Bu şekilde Türkmenistan, İran’a karşı dolaylı olarak fiyat artışını gündeme getirmiştir. İran Türkmenistan’dan 1000 m³ başına 75 dolardan (Rusya’ya verilen fiyatın yarısı, Çin’e verilen fiyatın yaklaşık üçte biri) yılda 8 milyar m³ gaz almakta ve bunun önemli miktarını ise Türkiye’ye satmaktadır. İran kesinti nedeniyle Türkiye’ye vermeyi taahhüt ettiği gazı verememiş, sorun dolaylı olarak Türkiye’yi de etkilemiştir (Demirtepe, 2008: 82). Kesintinin hemen ardından Türkmen ve İranlı yetkililerin gazın fiyatınının 140 dolara yükseltilmesi konusunda görüşmelere başlaması, kesintinin temel nedeninin fiyat olduğunu göstermiştir.

Rusya, 2003 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimlerinden sonra, 2028 yılına kadar 2 trilyon m³ doğal gaz almayı taahhüt eden bir anlaşmanın yürürlüğünü teyit ettirmiş fakat küresel ekonomik kriz olumsuz etkileri nedeniyle Rusya’nın Orta Asya enerji

kaynakları üzerindeki yatırım ve fiyat politikası ile korumaya monopolü tehlikeye girmiştir. 2009 yılının başından itibaren zorunlu olarak önce fiilen sonra diplomatik yollarla Türkmenistan'dan aldığı gazın miktarında ve fiyatında indirim gitme yönünde bir tutum değişikliği göstermiştir.

Krizin Rus ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerine paralel olarak, Türkmenistan ve Çin arasında 2006 yılında imzalanan anlaşma doğrultusunda doğal gaz satışında önemli ilerlemeler kaydeden Türkmen yönetimi, Moskova'dan doğal gaz alım fiyatını yükseltmesi yönündeki taleplerini tekrar gündeme getirince, sorun iki ülke arasında bir krize dönüşmüştür. Rus firması Gazprom, 2009 yılının başından itibaren değişik gerekçelerle Türkmenistan'dan aldığı gazın miktarını düşürmeye başlamış, 2010 yılının Nisan ayında ise hat üzerinde gerçekleşen bir patlamayı gerekçe göstererek gaz sevkiyatını tamamen kesmiştir. Bu durum karşısında Türkmen yetkililer patlama ve sevkiyatın tamamen kesilmesinin bilinçli yapıldığını iddia ederek Rus yetkilileri açıkça suçlamışlardır.

Türkmenistan-Çin boru hattının yapımı ise, 2006 yılında yapılan anlaşma ile hızlandırılmış ve 14 Aralık 2009 tarihinde nakil hattı hizmete açılmıştır. Özbekistan ve Kazakistan üzerinden Çin'e uzanan bu hattın açılması, Türkmen yönetiminin elini güçlendiren bir diğer gelişme olmuştur. 2010 yılından itibaren yılda 6 milyar m³ gaz sevkinin planlandığı hattın kapasitesinin aşama aşama artırılarak 2015 yılında 40 milyar m³'e çıkartılması hedeflenmiştir.

Kazakistan ve Özbekistan'ın, hattın geçiş güzergahında olması ve Çin'in ekonomik çıkarlarını yakından ilgileneceği ile birlikte bu hat Rusya'nın Orta Asya'daki hareket alanına yönelik ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Bu gelişme üzerine Rus Devlet başkanı Medvedev acilen Aşkabat'a gitmiş ve amacının her ne kadar 2003 tarihli anlaşmada ciddi bir indirimle gidilmesi olduğunu belirtse de, gelişmeler Rusya'nın stratejik amaçlarla taviz vermek zorunda kaldığını göstermektedir. 2003 tarihli anlaşmaya göre Rusya'nın 2010 yılında Türkmenistan'dan 80 milyar m³ gaz alması gerekirken 30 milyar m³ ile sınırlandırılmıştır. Fakat görüşmelerde Rusya'nın talebinin 10 milyar m³ olduğunu düşünürsek, Çin hattının ikna ediciliği daha iyi anlaşılmalıdır. Bu anlaşma sonucunda Ocak 2010'dan itibaren Rusya'ya gaz sevkiyatı yeniden başlamıştır (Alkan, 2011: 390-391).

Türkmenistan'ın izlediği enerji politikasında, dış dünya ile arasındaki sorunlarda daha ılımlı bir yaklaşıma yönelmesi, Çin ile yakınlaşma, Batılı ülkelerle ilişkilerin yeniden oluşturulması, ülkenin refah düzeyini artırmak için önemli politikalar. Bunların dışında Türkmenistan'ın ekonomisini geliştirme noktasında işini kolaylaştıran üç önemli gelişme vardır. Öncelikle Çin'in enerji politikasında bölgeyi önceleyen tutumu Türkmenistan'ın hareket alanını genişletmiştir. İkinci olarak, Türkiye'nin doğal gaz tedarikinde İran'a yeniden ağırlık vermesi, askıya alınan Türkmenistan-İran-Türkiye hattının güçlendirilmesi yönündeki çabaların hız kazanmasına neden olmuştur. Üçüncü olarak, 1990'lı yıllarda bölgedeki enerji politikalarının şekillenmesinde etkili olamayan AB'nin 2005 yılından itibaren tedarik yollarının çeşitlendirilmesi yönündeki politikalara ağırlık vermesi ve Nabucco projesinin hayata geçirilmesinde Türkmenistan'ın stratejik önemi, bu ülkenin izlediği politikalara uluslararası destek sağlamasını kolaylaştırmıştır. Nitekim Ocak 2010'da İran ile Türkmenistan arasında Devletabad-Hangeran arasında ikinci bir boru hattı Türkiye'nin de katılımı ile hizmete açılmıştır.

Yine 2010 yılı Ağustos ayında, Çin ile ilişkilerin gelişmesi ile birlikte, Türkmen yetkililer Çin ile ikinci bir doğal gaz boru hattının inşası için görüşmelere başlanıldığını açıklamıştır. Aralık 2010 tarihinde ise, Türkmenistan ile Pakistan arasında bir ön anlaşma ile ortaya çıkan, daha sonra 2002 yılında Afganistan'ın, 2008 yılında Hindistan'ın katılımıyla TAPI olarak isimlendirilen Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan doğalgaz boru hattı için imzalar atılmıştır (Karaçin, 2012).

Bu projeler içerisinde belki de en çok ses getireni ve en önemlisi Nabucco projesidir. Bu proje ile Türkmenistan'ın, Avrupa'ya olan gaz sevkiyatında tekel olan Rusya'ya bağıllık azalacaktır. Bu projeye AB'de destek vermektedir. Çünkü Avrupa'ya sağlanan enerjide tekel haline gelen Rusya yerine enerjinin asıl kaynağı olan Türkmenistan'a

yönelmek, enerjinin devamlılığı konusunda daha önemlidir. Bu proje Avrupa'ya gaz geçişini sağlayan bir ülke haline gelecek Türkiye'nin de elini güçlendiren bir olgudur. Tüm bu olasılıkları değerlendiren Türkmenistan dış politikasında belirlediği tarafsızlık ilkesine uygun olarak Rusya'yı küstürmemeye gayret göstermiştir (Turan, 2010: 59-63).

Nabucco hattı Türkmenistan, Azerbaycan ve Kazakistan doğal gazının Avrupa'ya pompalanması için planlanmış ve Türkiye'den sonra Bulgaristan, Romanya, Macaristan ve Avusturya'yı geçecek şekilde yapılandırılmıştır. Tüm bunların ötesinde Orta Asya ülkeleri arasında ortak bir projenin hayata geçirilmesi açısından da bu proje son derece önemlidir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bölge ülkeleri üzerinde yeniden etki kurmaya çalışan Rusya'ya karşın böyle bir işbirliğinin hayata geçirilmesi Orta Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını geliştirmeleri açısından da önemli bir göstergedir (Demirtepe, 2008: 101-102).

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Berdimuhammedov'un Türkmenistan'ın sahip olduğu enerji kaynaklarını dış politikanın bir aracı olarak kullandığı anlaşılmaktadır. Bu sayede Türkmenistan, International Monetary Fund (IMF)'a bağlı World Economy Outlook raporlarına göre, 2010 ve 2011 yıllarında dünya ekonomik büyümesinin yaklaşık olarak iki katı kadar büyümüştür (Orazgylyjow, 2012: 85). Ancak, bu politikanın sürdürülebilirliği ülkedeki iç siyasal dengelerle yakından ilgilidir. Bu nedenle, Berdimuhammedov'un iç politikada attığı adımlar Türkmenistan'ın jeostratejik etkinliği açısından da önem kazanmaktadır (Alkan, 2011: 391-392).

5. BERDİMUHAMMEDOV'UN İÇ POLİTİKASI

Türkmenistan Devlet başkanı seçimleri sırasında ve sonrasında Berdimuhammedov'un iç politikaya yönelik bir dizi reformu başlatacağı beklentisi oluşmuştur. Buna karşın Berdimuhammedov kendi siyasi konumunu güçlendirmeye öncelik vermiştir. İç politikada yapılan bazı reformlar ise beklentilerin karşısında oldukça küçük adımlar olarak kalmıştır (Erol, 2009: 477).

İlk olarak eğitim alanında iyileştirmeler yapılmış daha önce dokuz yıla indirilmiş olan ilk ve orta öğretim süresi tekrar on yıla çıkarılmıştır. Üniversiteler ise iki yıldan beş yıla (tıp fakültelerinde altı yıl) çıkarılmış ve yüksek öğretime geçişte zorunlu olan iki yıllık iş deneyimi şartı da kaldırılmıştır. Öğretmenlerin çalışma saatleri azaltılarak sınıflardaki öğrenci sayısı yirmi beş ile sınırlandırılmış eğitim ve öğretim müfredatı zenginleştirilmiştir.

Geçmiş dönemde Türkmenbaşı'nın konuşmaları ve uygulamaları dışında yalnızca göreve atanma ve görevden azledilme gibi resmi duyurulara yer veren medya, ilk defa devlet başkanlığı adaylarının seçim kampanyalarına ve halkın görüşlerine sayfalarında yer açmıştır (Demirtepe, 2008: 101-102). Ülkede internet kafelerin açılmasına onay verilmiş bireysel internet aboneliğine de izin verileceği yönünde açıklamalar yapılmıştır. Bu doğrultuda ülke genelinde beş noktada internet erişim noktalarının kurulması ve 22.000 kullanıcılık altyapının sağlanması için Amerikan firmalarına izin verilmiştir (Demirtepe, 2008: 101-102).

Kentler arasındaki kontrol noktalarının sayısı azaltılmış, ülkenin uzun yıllardır el atılmamış sorunu olan tarım reformu konusunda çalışmalar başlatılmıştır. 1 Temmuz 2007 tarihinde yürürlüğe giren sosyal güvenlik yasası kapsamında, Niyazov tarafından askıya alınmış olan emekli aylıklarının tekrar ödenmesine başlanılmış, yine Niyazov tarafından kapatılan Bilimler Akademisi yeniden açılmıştır. Faaliyetleri 2005'de alınan bir kararla son verilen müzik okullarına, yasaklanan bale, tiyatro, sirk gibi etkinliklere tekrar izin verilmiştir (Berdyeva, 2008).

Reformlar içinde dikkat çeken diğer bir uygulama ise devlet başkanlığı kararnamele ile ilan edilen aflardır. Ağustos 2007'de Niyazov'a suikast suçlamasından ceza alanlardan 11 kişi affedilmiştir. Affedilenler içinde en dikkat çeken isim, 1996-2003 yılları arasında ülkede başmüftülük görevini yerine getiren Nasrullah İbadullah'tır.

Nasrullah İbadullah 2004 yılında vatana ihanet suçlamasıyla 22 yıl hapis cezası almıştı. Suçlamanın gerçek nedeninin ise İbadullah'ın Ruhname'nin⁴ ülkede temel eser olarak yaygınlaştırılmasına muhalefet etmesi olduğu ileri sürülmektedir. Siyasi mahkumlar dışında Şubat 2008'de ise 1269 mahkum serbest bırakılmış ve Berdimuhammedov'un bu tür afları, özel günler öncesinde yenileyeceği açıklanmıştır (Alkan, 2011: 393-394).

Berdimuhammedov'un bir ülkeye demokrasinin dışarıdan dayatılamayacağını öne sürerek, "sosyo-politik ve ekonomik problemlerin derhal çözülmesi talebinin ülkeye yalnızca kaos ve istikrarsızlık getireceğini" ifade etmesi yavaş yürütülen sınırlı reformlar için adeta bir gerekçe olmuştur (Demirtepe, 2012).

Başlangıçta vaad edilenin aksine internet kafelerin sayısı sınırlı tutulurken yüksek fiyat tarifesi ve polis denetimiyle caydırıcılık sağlanmaya çalışılmıştır. Kasım 2007'de devlet başkanlığı kararnamesi ile şehirlerde görüntü kirliliği bahane edilerek uydu antenlerinin apartmanlardan kaldırılması, iletişim konusunda yapılacağı söylenen açılımların sorgulanmasına neden olmuş ve haber alma özgürlüğüne müdahale olarak yorumlanmıştır (Berdyeva, 2008).

Günümüzde Türkmenistan'da internet kullanımının geçmişe göre artmasına karşın 'Facebook' ve 'Youtube' gibi sitelere erişim yasağı uygulanmakta ve internet bağlantı ücreti Türkmenistan şartlarına göre halen yüksek tutulmaktadır. Ayrıca internet kafeleri kullananlar pasaport ya da kimliklerini gösterip bir kayıt defterini imzalamak zorunda bırakılmakta, hükümetin dış dünyayla temasa geçmek istediği durumlar dışında ülkeye yabancı gazetecilerin girişine ise izin verilmemektedir (BBC Türkçe, 2012).

Öte yandan, Rafis Abazov gibi bazı bölge uzmanları yönetici elit ile halkın talepleri arasında sıkıştığı öne sürülen Berdimuhammedov'dan kısa dönemde politik bir açılım beklenmemesi gerektiğini, ancak bu durumun Berdimuhammedov'un gündeminde demokrasinin bulunmadığı anlamına gelmediği ileri sürülmektedir. Yönetici elit ile halkın beklentileri arasındaki farka dikkat çeken Abazov, Berdimuhammedov'u iktidara getiren güçlerin beklentilerinin istikrarın temini ve rejimin devamlılığının sağlanması olduğunu, düşük yaşam koşulları konusunda rahatsız olan halkın ise eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda iyileştirmelere gidilmesini beklediğini söylemektedir. Bu beklentilerin hali hazırda yönetim tarafından karşılanmaya çalışıldığı ileri sürülerek politik açılım için henüz şartların olgunlaşmadığı belirtilmektedir. Sosyal ve ekonomik alanda gerçekleştirilen iyileştirmelerin ise demokrasi için bir zemin oluşturacağı düşünülmektedir (Demirtepe, 2012).

Bu bağlamda, demokratikleşmenin otoriter yapılarda ani ve "devrimci" değişikliklerle gerçekleştirilemeyeceği, öncelikle zihinsel ve sosyal bir dönüşümün gerekli olduğu göz önüne alındığında, Türkmenistan'ın özellikle dış politikada dışa açılmasının ve iç politikada bazı reformların yapılmasının ülkenin içe kapanmasını engelleyerek demokratikleşme yönünde bir itki sağlayabileceği düşünülebilir.

Fakat Berdimuhammedov'un kendi konumunu güçlendirmek için seçimlerden hemen sonra tasfiyelere başlaması demokratikleşme beklentileri açısından hayal kırıcıdır. İlk tasfiye Nisan 2007'de, daha önce Berdimuhammedov'un emriyle kurulan "Bireysel Şikayetleri İnceleme Komisyonu" nun raporu üzerine İçişleri Bakanı Akmamed Rahmanov'un yetersizlik gerekçesi ile görevden alınması olmuştur. Rahmanov, Türkmen polis örgütü içinde en etkili isim olarak tanınıyor ve Berdimuhammedov'un iktidara gelmesinde etkili olan isimler arasında yer alıyordu. Tasfiyenin ciddi bir muhalefet olmadan gerçekleşmesi ise dikkat çekicidir. İkinci tasfiye ise Mayıs 2007'de Niyazov döneminin güçlü ismi, KGB yerine geçen Ulusal Güvenlik Komitesi (UGK)'nin Başkanı Akmurat Recepov'un başka bir göreve atanması olmuştur. Recepov, Niyazov sonrasında Devlet başkanlığı makamından daha etkili bir kurum olarak yapılandırılan UGK

⁴ Ruhname, Türkmenistan Devlet Başkanı Saparmurat Türkmenbaşı'nın 1997-2001 yılları arasında yazdığı milli ve ahlaki öğütler içeren bir kitaptır. Kitap, aşırı övülmesi ve üniversite sınavlarından, ehliyet sınavlarına kadar hemen her yerde ondan bir şeyler sorulması nedeniyle eleştirilmiştir.

başkanlığını yürütmekte ve Niyazov sonrası dengeleri belirleyen isim olarak bilinmektedir. Ayrıca, Vatan hareketi liderlerinden Annadurdi Hacıyev'in Bulgaristan'da tutuklanarak ülkeye getirilmesi yönündeki çabalar siyasal muhaliflere yönelik baskı ve yıldırma politikasının Türkmenbaşı dönemindeki gibi devam ettiğini göstermektedir (Demirtepe, 2012).

Başka bir tasfiye ise pamuk yolsuzluğu gerekçe gösterilerek Tarım Bakanı Paizigeldi Meredov'un görevden alınmasıdır. Yine Niyazov'un yakın çalışma arkadaşları ve özellikle mali konularda eski liderin birçok sırrını bildiklerine inanılan üç isim olan, Aleksandr Zhadan, Vladimir Kramov, Vladimir Umnov uzun süre gözaltında veya ev hapsinde tutulmuştur.

Şubat 2007'de eski Meclis Başkanı Ataev, üvey oğlunun eşini intihara sürüklemek suçlamasıyla, eşi ile birlikte hapis cezasına çarptırılmıştır. Eylül 2006'da, Türkmen gazeteci Oğulsapar Muradova ve iki gazeteci arkadaşı gözaltında iken işkence yapılarak öldürülmüş fakat ailesine bir kalp rahatsızlığı nedeniyle öldüğü söylenmiştir. Haziran 2006'da, Amankurban Amanklychev ve Sapardurdi Khajiev, Türkmenistan Helsinki Vakfı adını taşıyan Bulgaristan kökenli bir insan hakları grubu ile bağlantılı oldukları iddiasıyla tutuklanmıştır ("Eurasia Insight", 2012).

Tasfiye edilenlerin nitelikleri ve siyasi konumları dikkate alındığında Berdimuhammedov'un tüm bu işleri tek başına gerçekleştirme olasılığı düşük olarak görülmektedir. UGK Başkanı Recepov, Niyazov geleneği konusunda tutucu tavırlar takındığı ya da konumunu Berdimuhammedov üzerinde bir baskı aracı olarak kullanmak istediği için görevden alınmış olma ihtimali yüksektir. Çünkü Anayasa UGK'ne gerekli gördüğünde devlet başkanına dahi müdahale yetkisi vermektedir. Bu pasifleştirme sırasında dikkati çeken şey Recepov'a bağlı olan iki bin kişilik özel güçten herhangi bir tepkinin gelmemiş olmasıdır. UGK Başkanı Recepov'un görevine yardımcısının getirilmesi, Recepov'u bizzat kendi kadrosu ile işbirliği içinde görevden aldığını göstermektedir (Alkan, 2011: 392-395).

Ashında Türkmenistan'da siyasal hayatın işleyişi göz önüne alındığında liderin yakın çevresinde ani tasfiyelerin gerçekleştirilmesi alışıldık bir durumdur. Fakat, Berdimuhammedov'un bu tasfiyeleri gerçekleştirebilecek güçte olması dikkat çekicidir. Tasfiyeler, yöntem itibarıyla Niyazov'un gerçekleştirdiklerine benzemektedir. Ancak, bu girişimler eski Sovyetler Birliği'nde yaşanan Stalin-Kruşçev benzeri bir değişimin habercisi olarak değerlendirilmekte ve Berdimuhammedov Kruşçev'e benzetilmektedir (Demirtepe, 2008).

Berdimuhammedov kendi konumunu güçlendirmek amacıyla, Mayıs 2008'de bir dizi anayasa değişikliğini gündeme getirmiştir. Bu değişiklikler geleneksel Türkmen rejiminden önemli bir sapmayı işaret etmektedir. Ön görülen anayasa reformu Devlet Konseyi tarafından hazırlanarak Temmuz 2008'de devlet başkanına sunulmuş ve bazı değişikliklerle Eylül 2008'de Halk Maslahatı tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Bu değişikliklerle, Halk Maslahatı'nın yetkilerinin bir kısmı devlet başkanına ve Meclise devredilmiştir. Halk Maslahatı, sadece, iç ve dış politika, ekonomik, sosyal ve kültürel konularda görüş bildiren istişari bir organa dönüştürülmüş, buna karşılık Devlet Başkanı, ülkedeki tüm bölge, şehir ve diğer alt yönetsel birimlerin yöneticilerini ve seçim komisyonu üyelerini doğrudan atama yetkisini almıştır. Üye sayısı 65'ten 125' çıkarılan meclise; yasaları kabul etme, anayasa değişikliklerini yapma, devlet başkanlığı seçimlerinin tarihini belirleme, mali denetim, uluslararası anlaşmaların kabul edilmesi gibi yetkiler verilmiştir. Ayrıca, devlet başkanı tarafından önerilen yüksek mahkeme yargıçları, başsavcı, adalet ve içişleri bakanlarının da meclis onayı ile atanması kabul edilmiştir.

Anayasa ve yönetim dizgesinde yapılan bu değişikliklerin demokratikleşmeden çok Berdimuhammedov'un iktidarını sağlamlaştırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Yeni lider bu değişikliklerle, üye sayısı beş bini bulan, son derece hantal ve liderin kararlarına meşruiyet sağlama dışında bir fonksiyonu olmayan Halk Maslahatı yerine, rejimi kendi otoritesine bağımlı kılan bir meclis oluşturarak yönetimi yeniden formüle etmiştir. Bu durum, Orta Asya Türk Cumhuriyetlerindeki yönetim değişikliklerinin genel seyrine

uygun bir gelişmedir. Ayrıca bu yöntem bir vitrin demokrasisi oluşturmak için, önceki yapılanmaya göre daha işlevseldir. Anayasa metnine, ülkede ekonomik kalkınmanın piyasa ekonomisi temelinde gerçekleştirileceği ve ayrıca, ülkenin çok partili sisteme dayalı demokrasi olarak niteleyen eklemeler yapılması, gelecekte ülkede bir devlet partisi ve onaylı diğer küçük partilerden oluşan bir siyasal sistemin oluşturulacağı şeklinde değerlendirilmişti (Alkan, 2011: 392-396).

Berdimuhammedov, devlet başkanı seçildiğinde açıkladığı "Taze Galgınış" (Yeni Kalkınma) programı ile reform sürecine hız vereceğini ve yönetimde yeni bir anlayışın hakim kılınacağını ifade etmiş bu program sayesinde yeni bir ideoloji çatısı altında birleşmeyi ve "halk için yönetim" anlayışını hâkim kılmayı hedeflediğini öne sürmüştür (Oğan, 2012). Bu nedenle Berdimuhammedov'un, devlet aygıtını nepotizmin hakim olduğu geleneksel patrimonyal ilişkiler ağından kurtararak modern bir işleyiş mekanizmasına dönüştürme yönünde bir reform politikası yürütmeye çalıştığı düşünülmeye başlanmıştır. Fakat gerek Türkmenistan'daki yerleşik devlet gelenekleri ve gerekse yönetici seçkinlerin nitelikleri dikkate alındığında liberal ve demokratik bir işleyişin en azından kısa ve orta vadede mümkün olamayacağı görülmektedir (Demirtepe, 2012.b).

6. 2008 PARLAMENTO SEÇİMİ

Anayasa değişiklikleri ile statüsü değiştirilen Meclis için erken seçimler 14 Aralık 2008 tarihinde gerçekleştirildi. Berdimuhammedov'un seçimlerden önce uluslararası gözlemcileri seçimleri izlemek için ülkeye davet etmesi dikkat çekici bir gelişme olmuştur. Seçimlerde aynı sandalye için birden fazla adayın yarışmasına izin verilmiş fakat Anayasa ve yeni seçim kanununda partilerin aday göstermesinden bahsedilmesine rağmen, ülkede kayıtlı tek parti Türkmenistan Ulusal Demokrasi Partisi (TUDP) olduğundan, adaylarının tamamı bu parti tarafından gösterilmiştir. Seçim kanununa göre sivil toplum örgütlerine de aday gösterme hakkı tanınmıştır. Ancak bu örgütler, TUDP'nin yan örgütü gibi çalışan ve hükümet tarafından sıkı bir biçimde denetlenen kuruluşlar olduklarından, adayların tamamı pratikte iktidar tarafından seçime girmesine onay verilen kişilerden oluşmuştur. Seçim yasasına göre adaylar dar bölge çoğunluk sistemine göre seçilecek ve bir adayın seçilebilmesi için o çevrede kullanılan oyların yarısından fazlasını alması gerekecektir. Eğer bu oran sağlanamazsa birinci turda en çok oy alan iki aday arasında seçimlerin yenilenmesi gerekir.

Seçimlerde 125 sandalye için 288 aday yarışmış ve bunların %90'ı devlet partisi tarafından aday gösterilmiştir. Seçimlerin yönetimi için anayasa gereği Merkez Seçim Komisyonu (MSK) oluşturulmuş, 15 üyeli komisyonun tüm üyeleri devlet başkanı tarafından seçilmiş, daha alt düzeydeki seçim komisyonlarının üyeleri ise yerel meclislerin gösterdikleri adaylar arasından MSK tarafından seçilerek atanmıştır.

Sonuçta, zaten seçime katılmasına izin verilen adayların yarıştığı ve meclise girebileceği göstermelik bir seçim yapılmıştır. Dolayısıyla seçimler sonucu mevcut rejime muhalif hareketler doğmamış, politika belirleme süreçleri, önceden olduğu gibi devlet başkanının tekelinde devam etmiştir (Alkan, 2011: 396).

Anayasa değişiklikleri ve erken parlamento seçimlerinin hemen ardından Ocak 2009'da yeni bir tasfiye dalgası başlatılmıştır. Bu tasfiye hareketinin nedeni; ulusal güvenliği güçlendirmek, enerji sektöründeki bürokratik mekanizmayı yeniden yapılandırmak, yargı süreci sonucunda ortaya çıkan yolsuzluklar ve bazı bakanlıklardaki yönetim zafiyetlerinin giderilmesi olarak ifade edilmiştir. Oysa Berdimuhammedov'un bu kararı, Niyazov döneminin hükümet ve bürokrasideki son kalıntılarının da saf dışı bırakılmasından ibarettir.

Aralarında Enerji ve Sanayi Bakanı Gurbannur Annaveliyev, devlet gaz şirketi Türkmenneft'in başkanı Garyagdi Taşliyev ve devlet tetkik arama şirketi Türkmengeology'nin başkanı Sapargeldi Jumayev olmak üzere 15 üst düzey yetkili ile petrol ve gaz sektörünün önde gelen yöneticileri ve ülkede çok etkin bir bürokratik makam olarak değerlendirilen Türkmenbaşı Ticaret Bankası ve Türkmenpagta devlet

pamuk şirketinin yöneticileri görevlerinden alınmıştır. Bu tasfiye dalgasından sonra Niyazov döneminden sadece üç bakan kabinedeki görevinde kalmıştır. Savunma Bakanı Agageldi Memedgeldiyev'in adı doğrudan görevden alınanların arasında geçmese de, bu süreçte sağlık sorunları nedeniyle istifa etmesi şüpheli bulunmuştur (Demirtepe, 2012.b). Memedgeldiyev, Niyazov sonrası geçiş sürecinde Berdimuhammedov'a verdiği destekle tanınan bir isimdi. Hatta bir ara perdenin gerisinde ülkeyi yöneten kişi olarak nitelenmişti. Bu istifa, Berdimuhammedov'un artık Memedgeldiyev'in gölgesinde kalmak istemediğinin bir göstereci olarak değerlendirilebilir.

Uluslararası konjonktür açısından Niyazov sonrasında yaşanan tasfiyelere bakıldığında da birçok alternatif olasılık ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Rusya, Prikaspiysi hattına katılım yönünde diplomatik baskısını artırdığı bir dönemde, Berdimuhammedov'un daha rahat karar alabilmesini sağlayacak, oluşabilecek muhalefeti önleyecek tasfiyelere destek vermiş olması ihtimali yüksektir. Tasfiyeler karşısında ülkede yaşanan genel sessizlik de bu olasılığı güçlendiren bir durumdur. Yeni liderin ülke içerisindeki konumunu güçlendirmesi Trans-Hazar geçişli projelerin hayata geçirilebilmesinde etkin bir rol oynaması beklenen Berdimuhammedov'un bir darbe ile yönetimden uzaklaştırılması olasılığını azaltacağı için, Batılı ülkeler tarafından sessizlikle karşılanmıştır (Alkan, 2011: 397).

7. 2012 DEVLET BAŞKANLIĞI SEÇİMİ

Türkmenistan'da çok partili sisteme geçilmesi yönündeki karar 12 Şubat 2012 devlet başkanlığı seçimlerine kısa bir süre kala Ocak ayında yürürlüğe girmiştir. Tabii ki bu süre yeni partilerin kurulması ve seçimlere girmesi için yeterli değildir. Ancak seçimlerden bir ay sonra iki partinin (Tarım Partisi ve Girişimciler Partisi) kuruluş çalışmaları başlayabilmiştir ("Türkiye-Türkmenistan", 2012).

Türkmenistan devlet başkanlığı seçimi kanunu uyarınca, tüm adaylara seçimlerde medyadan eşit şartlarda yararlanma imkanı verilmiş ülkenin en çok izlenen programlarından olan Watan Ana Haber Programı sırasında tüm başkan adaylarına sırasıyla halka hitap etme, kendi programlarını anlatma imkanı sağlanmıştır. Başkan adayları, ayrıca, ülkedeki tüm devlet gazetelerinde, kendi programlarını yayınlama imkanına sahip olmuşlar başkan adayları her gün ülkenin çeşitli yerlerinde, bizzat veya özel temsilcileri aracılığıyla seçmenleri ile buluşabilme olanağına sahip olmuşlardır.

Başkan adaylarının nerede seçmenleri ile görüşeceğine ilişkin bilgi, önceden Yüksek Seçim Kurulu tarafından medya aracılığıyla halka ulaştırılmış yerli ve yabancı gözlemcilerin yakından izleyeceği seçimlerde halkın yüksek katılımı hedeflenmiştir. Bu amaçla, yazılı ve görsel medyada seçimlere halkın katılımı teşvik edilmiş, seçimler konusunda faydalı bilgiler halkla paylaşılmıştır. Bunun gibi, başta başkent Aşkabat olmak üzere, ülkenin dört tarafında meydanlarda, en uğrak yerlerde, halkın seçimlere yüksek katılımını amaçlayan pankartlar ve adaylar hakkında bilgilendirme afişleri asılmıştır. Ayrıca seçimlere katılımı artırmak ve seçim işlemlerini kolaylaştırmak için İstanbul ve Moskova gibi ülke dışında 29 ayrı şehirde oy sandıkları bulundurulmuştur (Orazgylyjow, 2012.b).

Sonuçta seçimlere 8 aday katılmasına rağmen hemen hepsinin seçim bildirgesi birbirinin aynısıdır. Berdimuhammedov'a karşı hiçbir şansı olmayan adaylar sonuçta devlet başkanına bağlılıklarını ilan etmişlerdir. Zaten seçimler öncesinde adayların rahatça ekranlarda ve gazetelerde boy gösterebilmesini, 'Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün, Türkmenistan'ı basın özgürlüğü açısından 178 ülke arasında 176. sıraya alan raporu ışığında değerlendirdiğimizde, adayların göstermelik olduğu ve sonuçların belli olmasına rağmen vitrin demokrasisi oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma rağmen Berdimuhammedov, Niyazov dönemini "Altın Çağ", kendi dönemini ise "Büyük Türkmenistan Rönesans Çağı" olarak tanımlamaktadır (Akkan, 2012).

Seçimlerin sonunda Berdimuhammedov % 97,14 oy oranı ile seçimi kazanmış ve Yüksek Seçim Kurulu Başkanı Orazmurat Niyazliyev, düzenlenen basın toplantısında, seçimlerin şeffaf ve özgür bir şekilde yapıldığını, seçmen sayısının 2 milyon 900 bin,

seçime katılım oranının da % 96,70 olduğunu açıklamıştır. Seçimlerde diğer adaylardan Annageldi Yazmuradov %1.07, Yarmuhammet Orazgulyev %1.02, Recep Bazarov %0.28, Saparmurat Batyrov %0.19, Kakageldi Abdullayev %0.16, Gurbanmammet Mollaniyazov %0.08, Esendurdi Gayipov ise %0.06 oy almışlardır ("BBC", 2012).

Seçimlere gözlemci göndermediği söylenen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), aslında kendilerinin davet edilmediğini ve bundan üzüntü duyduklarını açıklamış("Euoffice",2012) ve önceki yıllardaki raporlarında belirttiği gibi, Türkmenistan'daki otoriter yönetim yapısının, çok partili seçim sistemi ile demokratikleşmesi ve ülkedeki özgürlüklerin artırılarak insan haklarına daha saygılı bir yönetime geçilmesi yönündeki temennilerini dile getirmişlerdir ("OSCE", 2012).

Gözlemci olarak katılmayı kabul eden Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nin gözlemci grubunda ise 61 kişi yer almış ve adaylara seçim öncesinde eşit imkanların sağlandığını, bunun ülkenin görsel ve yazılı basınından ve seçmenler ile yaptıkları görüşmelerden anlaşıldığını açıklamıştır ("Habercimnet, 2012).

Türkmen Lider, seçimler sonrası yeni bakanlar kurulu üyelerini belirleme toplantısında, kendisinden sonra en çok oy alan başkan adayı, Su İşleri eski Bakanı Annageldi Orazberdiyevî Yazmuradov'u köy işleri sektöründen sorumlu bakanlar kurulu başkan yardımcısı görevine atamıştır. Devlet başkanlığı seçimine katılan diğer aday, Enerji ve Sanayi Bakanı Yarmuhammed Orazgulyev seçimlerde oy sıralamasında üçüncü olmuş ve tekrar Enerji ve Sanayi Bakanı görevine atanmıştır. İnşaat işlerinden sorumlu bakanlar kurulu başkan yardımcısı görevine ise, Türkmengaz şirketi başkanı Akmurat Yegeliyev atanmış ve eski başkan yardımcısı Orazov ise, yeni inşa edilecek Abadan şehrinin inşaat işlerinden sorumlu olmuştur. Köy işlerinden sorumlu Bakanlar Kurulu eski Başkan Yardımcısı Mametniyaz Nurmamedov ise, Ahal Eyaleti belediye başkanlığı görevine atanmıştır ("Türkiye-Türkmenistan", 2012).

Seçim süreci ve sonuçları değerlendirildiğinde, adaylara sağlanan özgürlüklerin göstermelik olduğu, zaten sonuç üzerinde önceden anlaşıldığı görülmektedir. Seçimi kaybeden adayların sonradan tasfiye edilmeyerek devlet kadrolarında farklı görevlerde çalışmalarına devam etmesi, Türkmenistan'ın geçmiş siyasal hayatına bakıldığında, alışılmış bir durum değildir. Nihayetinde seçim süreci ve seçim sonuçları demokratik teamüller doğrultusunda değerlendirildiğinde seçimlerin yarışmacı ve dürüst bir şekilde yapılmadığı anlaşılmaktadır ("Eurasia Insight", 2012).

8. SONUÇ

Saparmurat Niyazov'un ölümünden sonra geçici olarak devlet başkanlığını yürüten Berdimuhammedov, 2007 yılında yapılan seçimlerle Türkmenistan'ın devlet başkanı olmuştur.

Niyazov'dan sonra, devlet başkanlığı için bir tartışmanın yaşanmadığı ve Berdimuhammedov'un hem geçici devlet başkanı hem de başkan adayı olabilmesi için önündeki engellerin kolaylıkla kaldırılması göz önüne alınırsa, toplum içinde bir kargaşaya sebep olmamak için seçkinler arasında Berdimuhammedov üzerinde bir uzlaşmaya varıldığı görülmektedir. Aynı şekilde, Berdimuhammedov'un, Niyazov'un kontrolündeki devletin çeşitli organlarında uzun yıllar yer almış olması Niyazov tarafından belirlenen seçkin yönetici grubun Berdimuhammedov üzerinde mutabakata varmasını kolaylaştırmış ve yeni liderin Niyazov'un politikalarını sürdüreceği düşünülmüştür.

Nitekim seçim sonrasında yaşanan süreç bunu doğrulamış, Berdimuhammedov doğal kaynaklar bakımından zengin olan ülkeyi dış müdahalelerden korumak ve ülke içi dayanışmayı artırmak için Türkmenistan'da ulus devlet bilincini yerleştirmeye çalışmıştır. Bunu sağlamak için devlet başkanlığının ilk yıllarında, halkın temel haklarını bile sınırlayarak otoriter bir yönetim oluşturmuş ve demokratikleşme yönündeki beklentileri boşa çıkartmıştır.

Türkmenistan'ın bağımsızlığı sonrası ülkenin demokratikleşmesi yönündeki beklentiler karşılık bulmamış, çok partili seçimler gerçekleştirilmesine rağmen muhalefet örgütlenememiş sivil toplum kuruluşları gelişmemiştir.

Güçlü ülkelerin müdahalesini önlemek için dış politikada tarafsızlık politikasını benimseyen Türkmenistan, tüm ülkelere eşit bir mesafede kendisini konumlandırmaya çalışmaktadır. Berdimuhammedov döneminde Türkmenistan'ın dış politikadaki başarısı, doğal gaz ve diğer enerji kaynaklarını stratejik bir politika aracı olarak kullanmasına bağlıdır.

Türkmenistan'ın tarafsızlık politikasına karşın Rusya'nın Türkmenistan'ı etkisi altına almaya çalıştığı, Türkmenistan gazının Kazakistan ve Rusya üzerinden inşa edilecek yeni bir boru hattı ve eski hatların modernizasyonu ile Batılı pazarlara iletilmesi konusunda çaba harcadığı bilinmektedir. Rusya, bu girişimleriyle Orta Asya'dan kaynaklanacak enerji ihracatının büyük kısmını kontrol ederek, bunu siyasal amaçları doğrultusunda kullanmak istemektedir.

2005 yılında Özbekistan'ın Andican kentinde meydana gelen rejim karşıtı olaylar sırasında Rusya'nın hiç bir Batılı liderin taahhüt edemeyeceği şekilde Özbekistan'a tereddütsüz yardım etmesi Türkmenistan liderini Rusya lehinde etkilemiştir (Ilgaz, 2007).

Buna karşın AB'nin doğal gaz tedarikçisi olma konumunda bulunan ve Afganistan, Özbekistan, İran ve Hazar Denizi'yle çevrili Türkmenistan'a bölge üzerindeki stratejik çıkarları nedeniyle ABD'nin kayıtsız kalmayacağı açıktır.

KAYNAKÇA

- Advancing Freedom and Democracy Report (2010), "Türkmenistan" <http://turkmenistan.usembassy.gov/afdr.html>. (Erişim tarihi: 11.05.2012).
- AKKAN, Faruk, (2012), "Türkmen Lider Berdimuhammedov, yüzde 97 ile Yeniden Cumhurbaşkanı", <http://haberrus.com/politics/2012/02/13/turkmen-lider-berdimuhammedov-yuzde-97-ile-yeniden-cumhurbaskani.html>, (Erişim tarihi: 12.05.2012).
- ALKAN, Haluk, (2006), "Türkmenistan'da Siyasal Rejimin Geleceği: İç ve Dış Dinamikler Açısından Bir Değerlendirme", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 1:2
- ALKAN, Haluk, (2011), *Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde Siyasal Hayat ve Kurumlar*, Ankara : USAK Yayınları.
- BBC Türkçe, (2012), "Türkmenistan'da seçimin galibi Berdimuhammedov",
- BERDYEVA, Aisha (2008), "Turkmenistan: Berdymukhamedov Marks First Year as President", Eurasia Insight, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav021108.shtml>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- DEMİRTEPE M. Turgut, (2008.b), "Berdimuhamedov Türkmenistan'ın Kruşçev'i mi?", <http://www.usak.org.tr/makale.asp?id=726>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- DEMİRTEPE, M. Turgut, (2008.a), "Hazar Enerji Kaynakları: Enerji-Siyaset İlişkisi ve Türkiye", *Orta Asya ve Kafkasya'da Güç Politikası*, (Der. Sedat Laçiner ve H. Selim Özertem), Ankara: USAK Yayınları.
- DEMİRTEPE, M. Turgut, (2012.b) "Türkmenistan'da Niyazov Kadrolarının Tasfiyesi", <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=853>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- DEMİRTEPE, M.Turgut (2012.a), "Türkmenistan'da Yeni Dönemde Reform Sinyalleri", <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=555>, 2012, (Erişim Tarihi: 10.04.2012).
- EROL, M. Seyfettin (2006), "Türkmenbaşı Sonrası Türkmenistan", *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, 1:2, <http://www.usakgundem.com/ftp/article/97.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.04.2012).
- EROL, M. Seyfettin (2009), "Orta Asya'da Demokrasi Söyleminden Otoriter Rejimlere Geçiş", *Yeni Büyük Oyun*, (Der.Ertan Efeğil ve Nezih Müsaoglu), Ankara : Platin Yayınları.
- ERTAŞ, Uğur, (2012), "Yaklaşan Türkmenistan Seçimleri ve Muhtemel Senaryolar", <http://www.tuicakademi.org/index.php/yazarlar/1/107-ugur-ertas-tum-yazilari/2644-yaklasan-turkmenistan-secimleri-ve-muhtemel-senaryolar>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- EUOFFICE, (2012), "EU statement on the presidential elections in Turkmenistan", http://eeas.europa.eu/delegations/vienna/documents/eu_osce/permanent_council/2012/20120216_902_elections_in_turkmenistan_en.pdf (Erişim tarihi:15.05.2012).
- Eurasia Insight, (2012), "Turkmenistan to Triple Its Democracy", 2012.
- Eurasia Insight,(2007), "The Government Retains its Iron Grip on Mass Media", <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav050707.shtml>, (Erişim Tarihi: 10.04.2012).
- FOSTER, John, (2008), "A Pipeline Through A Troubled Land: Afghanistan, Canada and The New Great Energy Game", *Foreignpolicyseries*, http://www.policyalternatives.ca/sites/default/files/uploads/publications/National_Office_Pubs/2008/A_Pipeline_Througha_Troubled_Land.pdf, (Erişim tarihi: 09.7.2012).
- GÖKÇE, Mustafa,(2008), "Sovyet Sonrası Dönemde Hazar Çevresinde Yaşanan", http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2012/02/120213_turkmen_elections.shtml, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- <http://www.crisisgroup.org/en/regions/asia/central-asia/turkmenistan/B060-turkmenistan-after-niyazov.aspx>. (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- <http://www.eurasianet.org/node/65188>, (Erişim tarihi: 11.05.2012).

- <http://www.haberakademi.net/2012/haberyazdir.aspx?hbrid=6515>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- <http://www.habercim.net/turkmenistan-secimlere-hazir.html>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- <http://www.turkiye-turkmenistan.com/?p=3930>, (Erişim Tarihi: 10.04.2012).
- <http://www.turkiye-turkmenistan.com/?p=4096>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- ICG (International Crises Group) (2007), "Turkmenistan after Niyazov", ILGAZ, Erdoğan, (2007), Türkmenistan, <http://www.turksam.org/tr/a1306.html>, 2007, (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- KARAÇİN, B. Buket, (2012), "Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan Doğalgaz Boru Hattı Projesi", <http://www.usak.org.tr/myazdir.asp?id=2052> (Erişim tarihi: 16.04.2012).
- KULA, Adem [2012], "Türkmenistan Diplomatik Gücünü Artırıyor", OĞAN, Sinan, (2012), "Yeni Türkmenbaşı: Kurbangılı Malikkuliyevič Berdimuhammedov" <http://www.turksam.org/tr/yazdir1125.html>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- OĞAN, Gökçen, (2012), "Türkiye ile Türkmenistan Arasında Yeni Dönem", ORAZGYLYJOW, Dowran, (2012.a), "Türkmenistan Milletlerarası Doğrudan Yatırım Hukukunun Genel Değerlendirilmesi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 1:8.
- ORAZGYLYJOW,, Dowran, (2012.b), "Türkmenistan Seçim Havasına Girdi", 2012, <http://www.turkiye-turkmenistan.com/?p=3328>, (Erişim Tarihi: 10.04.2012).
- OSCE (Office for Democratic Institutions and Human Rights), (2012), "Republic Of Turkmenistan Presidential Election", 03.01.2012. www.osce.org/odihr/elections/86861, (Erişim tarihi: 15.05.2012).
- Politics of Turkmenistan, http://en.wikipedia.org/wiki/Politics_of_Turkmenistan, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- PURTAŞ, Fırat, (2005), *Bağımsız Devletler Topluluğu*, Ankara : Platin Yayınları.
- Rekabet", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1:3. "Habercimnet", (2012), "Türkmenistan Seçimlere Hazır",
- SATAN, Ali ve Necdet Öztürk, (2007), "Türkmenistan'da Din-Devlet İlişkilerinde Çözüm Arayışları Resmi Dini/İslami Kurumsallaşma", *Türk Dünyasının Problemleri ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Siyaset Dergisi, (2011), "Türkmenistan'da Yeniden Kalınma Dönemi", <http://www.siyasetdergisi.com.tr/Haber/TURKMENISTAN%E2%80%99DA-YENIDEN-KALKINMA-DONEMI/71>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- TAŞAĞIL, Ahmet, (2007), "Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Politikaları", *Orta Asya'da Değişen Dengeler ve Türkiye*, Ankara: SAREM Genelkurmay Basımevi.
- TURAN, Aslıhan, (2010), "Hazar Havzası'nda Enerji Diplomasisi", *Bilge Strateji*, 2:2. "Türkiye-Türkmenistan", (2012.a), "Türkmenistan Çok Partili Sisteme Geçiyor", Türkiye-Türkmenistan, (2012.b), "Türkmen Lider Seçimlerdeki Rakiplerini Yeni Görevlere Getirdi", <http://www.turkiye-turkmenistan.com/?p=3781>, (Erişim tarihi: 10.04.2012).
- UÇAR, Fuat, (2007), *Dış Türkler*, Ankara : Fark Yayınları.

